הילד איננו ואני אנה אני בא
Het kind is er niet..... en ik, waar moet ik heen!

De tijd van koningin Wilhelmina

De Tweede Wereldoorlog

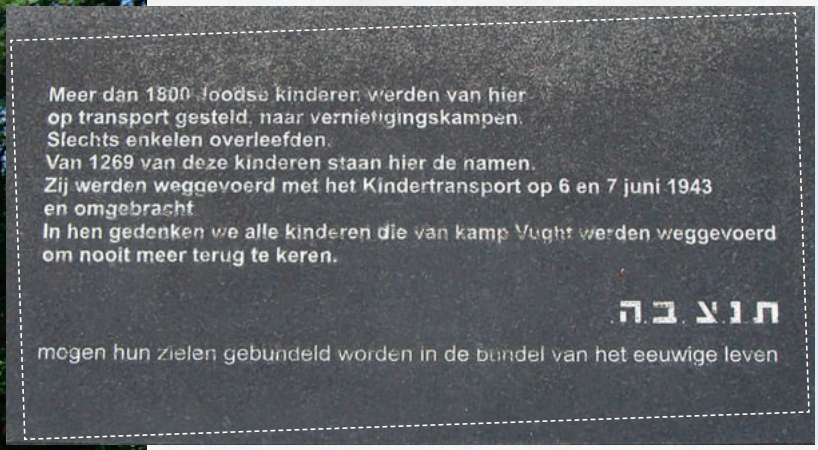

'Het is niet voor te stellen', fluistert Mirthe. Met Jos en haar ouders staat ze bij het Monument der verloren kinderen op het terrein van het Nationaal Monument Kamp Vught. Als herinnering aan de omgekomen kinderen ligt er wat bronzen speelgoed. Daarboven zijn davidssterren te zien. 'O ja', fluistert ook Jos, 'die moesten de Joden dragen in de oorlog.' Ook een herinnering.

Bronzen speelgoed als herinnering aan de omgekomen kinderen

Adolf Hitler

Mein Kampf

Duitsland was er na de Eerste Wereldoorlog slecht aan toe. Als verliezer moest het land een enorme oorlogsschuld betalen. Duitsland kampte met grote werkloosheid, voedselschaarste en hoge prijzen. Hitler maakte gebruik van de onvrede en greep in 1923 naar de macht. De staatsgreep mislukte en Adolf Hitler kwam in de gevangenis terecht. Daar schreef hij *Mein Kampf*. Hitler beweerde daarin dat het Germaanse ras edeler was dan de andere rassen. Het

Monument der verloren kinderen

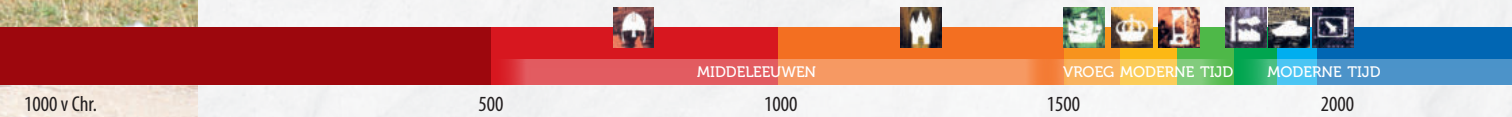

Een postzegel met het hakenkruis

Adolf Hitler brengt de nazigroet

minderwaardigste ras waren de Joden. Hij gaf hun de schuld van alle ellende in Duitsland.

Rijkskanselier

Na zijn vrijlating deed Adolf Hitler mee aan de verkiezingen. Zijn volgelingen, de nationaalsocialisten of nazi's, maakten propaganda voor hem. Na zijn verkiezingsoverwinning in 1933 werd Hitler rijkskanselier en een jaar later zelfs president van Duitsland. Het lukte hem om veel werklozen aan werk te helpen. Ook zorgde Hitler voor een modern en goedbewapend leger. De Duitsers waren trots dat hun land weer meetelde. Daarom vonden veel Duitsers het niet erg dat Adolf Hitler als dictator de alleenheerschappij uitoefende. Ze vereerden hem als hun Führer, de leider van een Groot Duitsland. Hitler verachtte Christus, Die leed aan een kruis. Zijn eigen hakenkruis betekende Germaanse kracht!

Vervolging

De Joden in Duitsland kregen het erg zwaar. Ze werden vernederd, vervolgd en uiteindelijk opgesloten of vermoord. Veel Joden probeerden te ontkomen naar het buitenland. Onder andere de familie Frank, die naar Nederland vluchtte. Hun dochtertje Anne was vier jaar toen ze in Amsterdam kwam wonen. Politieke partijen waren voortaan verboden en communisten werden vervolgd. De Gestapo, de geheime staatspolitie, controleerde overal. Tegenstanders van het nationaalsocialisme werden opgesloten in concentratiekampen. Zij moesten er dwangarbeid verrichten, werden wreed behandeld en kregen amper te eten.

Keuring van gevangen in een concentratiekamp

Adolf Hitler (1889-1945)

Adolf Hitler werd in 1889 in Oostenrijk geboren. Hij vocht mee in de Eerste Wereldoorlog en raakte tijdens een gifgasaanval gewond. Na de oorlog sloot Hitler zich aan bij de Nationaalsocialistische Duitse Arbeiderspartij, de NSDAP. Door zijn redevoeringen kreeg hij massaal de mensen in zijn macht.

De Kristallnacht

In de nacht van 9 op 10 november 1938 gingen in Duitsland 1400 synagogen in vlammen op. Ruim 7000 winkels en bedrijven van Joden werden vernield. Deze nacht, die door de Hitler was georganiseerd, kreeg de naam Kristallnacht, omdat veel glaswerk werd vernield.

Verwoeste Joodse winkel

Duitsland valt aan

In 1938 bezette Hitler Oostenrijk en een jaar later Tsjecho-Slowakije. Toen Duitsland op 1 september 1939 Polen aanviel, verklaarden Frankrijk en Engeland aan Duitsland de oorlog. De Tweede Wereldoorlog was begonnen. In april 1940 vielen de Duitsers ook Denemarken en Noorwegen binnen.

Nederlandse verdedigingslinies in 1939-1940

BERICHT.

Aan het telegraafkantoor is een telegram ontvangen, waarvan hieronder een uittreksel volgt:

ALGEMEENE MOBILISATIE.

Eerste mobilisatiedag:
29 Augustus 1939

Vordering paarden en motorrijtuigen.

Men raadplege de in de gemeente aangeplakte „Openbare kennisgevingen".

Men wordt uitgenoodigd aan bovenstaand bericht zoo spoedig en zooveel mogelijk RUCHTBAARHEID TE GEVEN.

Oproep tot mobilisatie

De meidagen van 1940

Mobilisatie

Nederland wilde, evenals in de Eerste Wereldoorlog, neutraal blijven. Wel werd het leger in augustus 1939 gemobiliseerd om, indien nodig, de grenzen te verdedigen. Maar het meeste geschut was verouderd en tanks waren er niet. Veel soldaten hadden nog geweren uit de vorige eeuw.

Bunker bij de Grebbelinie

De Duitse inval

Op 10 mei 1940 viel het Duitse leger zonder waarschuwing Nederland binnen. Bij Den Haag, Rotterdam, Dordrecht en de Moerdijkbrug landden parachutisten. Dappere Nederlandse mariniers hielden de Duitse opmars tegen bij de Maasbruggen in Rotterdam. Het afweergeschut bij Den Haag schoot heel wat Duitse vliegtuigen neer.
Uit gevonden papieren bleek dat de parachutisten de opdracht hadden om de koninklijke familie, ministers en legerleiding gevangen te nemen. Dit plan mislukte. De Heere spaarde koningin en ministers. Op veel plaatsen boden de Nederlandse soldaten dapper verzet. Maar de Duitsers hadden tanks, vliegtuigen en moderne wapens. Ook waren ze geoefend en vochten ze onder goede leiding. Het Nederlandse leger kon de opmars van de vijand niet stuiten.

De Grebbelinie

Aan het einde van de eerste oorlogsdag waren de Duitsers al doorgedrongen tot de belangrijkste verdedigingsgrens, de Grebbelinie. Bij de Grebbeberg werd hevig gevochten. Drie dagen lang werd felle tegenstand geboden. Honderden dappere militairen sneuvelden en de munitie raakte op. De Grebbelinie bleek onhoudbaar.
Bij de Afsluitdijk ging het anders. Duitsers bombardeerden de bunkers en rukten op langs de dijk, maar de Nederlandse kanonnen maaiden hen neer. Zo werd de Afsluitdijk voor de Duitse soldaten een ‘Dodendam’.

De koningin naar Engeland

Na enkele oorlogsdagen werd duidelijk dat Nederland zou verliezen. Koningin Wilhelmina en de regering besloten op 13 mei uit te wijken naar Engeland.
De koningin was zich bewust dat haar vertrek teleurstelling en verdriet opriep. Pas later begrepen de Nederlanders dat Wilhelmina en de regering vanuit Engeland de strijd wilden voortzetten.

Koningin Wilhelmina spreekt tot het volk via Radio Oranje

Bombardement op Rotterdam

Winkelman

Capitulatie

Om de tegenstand te breken bombardeerden de Duitsers op 14 mei Rotterdam. Al snel stond de binnenstad in brand. Ongeveer negenhonderd burgers stierven in de vlammen of werden bedolven onder het puin.
De Duitsers dreigden ook Utrecht te bombarderen. Toen gaf generaal Winkelman, de Nederlandse opperbevelhebber, op 15 mei het bevel om de strijd te staken. Nederland capituleerde.
In Zeeland ging de strijd nog enkele dagen door. Als vergelding werd de binnenstad van Middelburg door Duitse brandbommen verwoest.
De Duitse opmars leek niet te stuiten. België werd onder de voet gelopen en al snel moest ook Frankrijk de strijd opgeven. Nu stond Engeland alleen tegenover een machtige vijand.

De Rechter staat voor de deur

Ds. W.C. Lamain preekte op oudjaarsavond 1939 over Jakobus 5:9b: 'Zie, de Rechter staat voor de deur.' Vijf maanden later werden deze woorden waarheid.

Ereveld Grebbeberg

Op het militaire ereveld Grebbeberg liggen ruim 850 Nederlandse soldaten begraven. Zij gaven hun leven tijdens de verdediging van hun vaderland.

't Was geen vlucht

Ds. W.L. Welter maakte dit gedicht bij het vertrek van koningin Wilhelmina.

Neen, 't was geen vlucht, die U deed gaan
Maar volgen, waar God riep;
'k Vraag niet, wat in U is doorstaan,
Een strijd, hoe zwaar, hoe diep.

Wij knielen met en naast U neer,
Tot God de blik, de hand;
Geef Neerland aan Oranje weer,
Oranje aan Nederland.

En kome dan wat komen mag,
W' aanbidden, zwijgen stil.
De nacht zij zwart, omfloerst de dag,
Geschiede, Heer', Uw wil!

Koningin Wilhelmina

Anjerdag op 29 juni 1940, bij paleis Noordeinde, Den Haag

De bezetting

Seyss-Inquart

Seyss-Inquart

Eind mei 1940 werd de Oostenrijker Seyss-Inquart benoemd tot rijkscommissaris van Nederland. De Duitsers probeerden de Nederlanders voor zich te winnen. Krijgsgevangenen werden al na een paar weken vrijgelaten. Veel Nederlanders geloofden dat het beter was zich te schikken naar de wil van de Duitsers. Dan zou de bezetting misschien wel meevallen.

Nederland en Oranje

De verjaardag van prins Bernhard, 29 juni 1940, liep uit op een Oranje-demonstratie. Evenals de prins droeg men een witte anjer in het knoopsgat. Uit heel wat ramen wapperde de rood-wit-blauwe vlag. Seyss-Inquart liet bekendmaken dat zoiets nooit meer mocht voorkomen.

TROUW

Trouw, een illegale krant

In juli 1940 begon Radio Oranje wekelijks uit te zenden vanuit Londen. Soms sprak koningin Wilhelmina zelf.

Illegaal nieuws

De Nederlandse kranten mochten alleen nog maar schrijven wat de Duitsers goedkeurden. Veel vaderlanders waren nieuwsgierig naar het echte nieuws. Het dagelijkse verslag van de strijd hoorden ze via Radio Oranje. Ook lazen ze het in illegale kranten, bijvoorbeeld in *Trouw* of *De Waarheid*. Die werden in het diepste geheim gedrukt en verspreid door mensen uit het verzet.
Veel mensen verstopten hun radio, omdat de Duitsers deze in beslag wilden nemen. In het geheim naar het

Kamp Westerbork. Wagons gebruikt voor deportatie

Ingang van concentratiekamp Teresienstadt

nieuws van Radio Oranje luisteren was erg gevaarlijk. Overal loerden verklikkers.

Werken voor de Duitsers

In 1941 werden alle politieke partijen, behalve de NSB, verboden. In zwarte uniformen marcheerden NSB'ers door de straten. Ze beschouwden de Duitsers als vrienden.
Wanneer een burgemeester of ambtenaar niet met de Duitsers wilde samenwerken, werd een NSB'er in zijn plaats benoemd. Daarom vonden de meeste Nederlanders een NSB'er een landverrader.
In de Duitse fabrieken werden arbeiders uit bezette gebieden gedwongen te werk gesteld. Ook uit Nederland werden duizenden mannen opgeroepen. Sommigen beschouwden het werken in Duitse wapenfabrieken als hulp aan de vijand. Ze weigerden en doken onder.

Onderduikers

Ook veel mensen uit het verzet doken onder. De onderduikers verbleven in schuilplaatsen in de stad of bij een boer op het platteland. Ze droegen

Onderdruikers

een schuilnaam en maakten gebruik van vervalste persoonsbewijzen.
Al voordat de oorlog uitbrak, waren er voedselproducten op de bon. Onderduikers kregen natuurlijk geen bonnen. Verzetsmensen overvielen daarom distributiekantoren om zo aan bonkaarten te komen. Koeriersters brachten ze op de juiste plaats.

Jodenvervolging

Er woonden in Nederland ongeveer 140.000 Joden. Zij waren na de Duitse bezetting ook hier niet meer veilig.

Dat bleek wel uit de anti-Joodse maatregelen als de Ariërverklaring en bordjes met 'Voor Joden verboden'. Alle Joden moesten een gele Jodenster dragen.
In februari 1941 hielden de Duitsers in de Jordaan, de Amsterdamse Jodenbuurt, een razzia. Op het Jonas Daniel Meijerplein dreef de bezetter de mishandelde Joden bij elkaar. Zij werden naar concentratiekamp Westerbork in Drenthe gebracht.
Ongeveer 20.000 Joden doken onder. Er stonden strenge straffen op het helpen of verbergen van Joden. Uit angst deden veel Nederlanders niets.

Jodenster

Concentratiekampen

In het begin van 1942 namen de nazi's het besluit om alle Joden uit te roeien. In Oost-Europa werden daarvoor vernietigingskampen gebouwd. Per trein kwamen de Joden aan en verbleven in barakken, omgeven door wachttorens en prikkeldraad.
De Joden werden er mishandeld, vergast en verbrand. Auschwitz in Polen was het grootste en verschrikkelijkste concentratiekamp. Daar zijn anderhalf miljoen Joden vermoord.

Het verzet

Vanaf het begin van de Duitse overheersing waren er Nederlanders die in verzet kwamen. Er kwam een landelijke organisatie voor hulp aan onderduikers. Knokploegen deden gevaarlijk werk, zoals overvallen op spoorwegen, distributiekantoren, gemeentehuizen en gevangenissen. De regering in Londen steunde de knokploegen door ze wapens te sturen. Die werden gedropt na een geheime aankondiging over de radio.

Johannes Post

In de loop van de oorlog traden de bezetters steeds feller op. Met behulp van verraders pakten ze de knokploegen aan. Zo werd op 15 juli 1944 de knokploeg van Johannes Post verraden tijdens een bevrijdingspoging in de Amsterdamse gevangenis. Post werd gevangen genomen en gefusilleerd.

De dokwerker

Februaristaking

Na de razzia in Amsterdam organiseerden de communisten de Februaristaking. Op 25 februari 1941 legden de arbeiders uit protest in Amsterdam en andere steden het werk neer.
De Wehrmacht maakte met arrestaties en schietpartijen een bloedig einde aan de staking.
Op het Jonas Daniel Meijerplein staat nu het beeld van een dokwerker. Ter nagedachtenis aan alle arbeiders, die het waagden zich tegen de vijand te verzetten door het werk neer te leggen.

Anne Frank (1929-1945)

In totaal hebben de nazi's zes miljoen Joden omgebracht. Daaronder bevond zich ook Anne Frank.
Ze zat met haar familie ondergedoken in het Achterhuis in Amsterdam. In haar schuilplaats schreef Anne in een dagboek aan een denkbeeldige vriendin over wat haar bezighield.
Na twee jaar werd de schuilplaats verraden. Anne overleed in maart 1945 in het concentratiekamp Bergen-Belsen. Haar vader overleefde de oorlog. Hij besloot om het dagboek van Anne uit te geven. Later werd het in veel talen vertaald. Het Achterhuis waar Anne Frank zat ondergedoken is nu ingericht als museum.

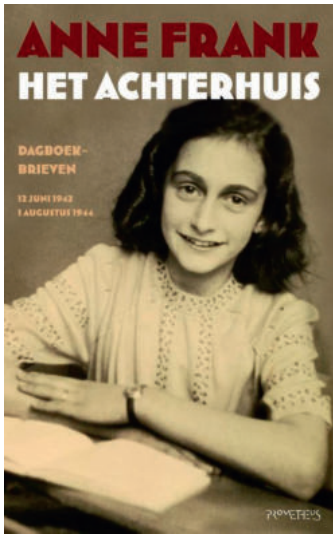

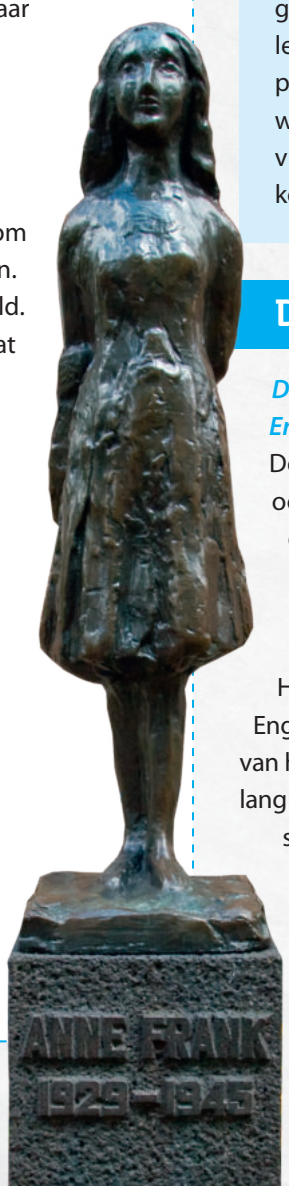

Razzia in Putten

In het najaar van 1944 beschoot het verzet in de omgeving van Putten een Duitse auto. Daarbij raakte politiechef Rauter zwaargewond. De Duitsers besloten een voorbeeld te stellen. De volgende dag, 1 oktober, omsingelden zij het dorp. De bezetter dreef de gevangen genomen mannen bijeen in de kerk. Onder leiding van ds. C.B. Holland zongen de mannen psalm 84 : 3 en 4. Daarna werden 601 mannen weggevoerd naar Duitsland, waar hen een vreselijk lijden wachtte. Slechts 48 van hen keerden na de oorlog terug.

De geallieerden

Duitsland in oorlog met Engeland en Rusland

De eerste jaren van de oorlog leek Duitsland onoverwinnelijk. De Italiaanse dictator Mussolini had de zijde van Hitler gekozen.
Hitler was van plan een grote invasievloot naar Engeland te sturen. Maar dan moest eerst het verzet van het Engelse volk gebroken worden. Vele nachten lang bombardeerden Duitse vliegtuigen Engelse steden. Winston Churchill, de regeringsleider, sprak zijn volk moed in om te blijven vechten. De Engelse jachtvliegers brachten de Duitsers zulke zware verliezen toe dat er een eind kwam aan de bombardementen. Duitsland verloor de Slag om Engeland.

Japanse aanval op Pearl Harbor

De Birmaspoorlijn

Dwars door het oerwoud van Birma liet Japan in de oorlog een spoorlijn aanleggen. Duizenden dwangarbeiders zwoegden er onder ellendige omstandigheden. Tijdens de aanleg van de Birmaspoorlijn, die zestien maanden duurde, stierven per dag gemiddeld 75 arbeiders.

In 1941 verklaarde Hitler de oorlog aan Rusland. Tijdens snelle opmarsen maakten de Duitsers honderdduizenden Russen krijgsgevangen. De aanval stokte toen de winter aanbrak.

Amerika vecht mee

Op 7 december 1941 bombardeerden Japanse vliegtuigen de Amerikaanse vloot te Pearl Harbor. Vele oorlogsschepen werden beschadigd of tot zinken gebracht en meer dan 2000 Amerikaanse militairen vonden de dood. Voortaan vocht ook Amerika mee. Een maand later viel Japan Nederlands-Indië aan. Onder bevel van schout-bij-nacht Karel Doorman vochten in februari 1942 Nederlandse, Engelse, Amerikaanse en Australische schepen tegen een veel sterkere Japanse vloot. Bijna alle geallieerde schepen werden tijdens de Slag in de Javazee tot zinken gebracht.

De bevrijding

D-day

Op 6 juni 1944, D-day, landde een enorme geallieerde troepenmacht op de kust van Normandië. Na zware gevechten en grote verliezen werd de Duitse verdediging doorbroken. Brussel werd op 3 september bevrijd. Een paar dagen later, op Dolle Dinsdag, dacht men dat Nederland ook snel bevrijd zou worden. Duitse soldaten en NSB'ers sloegen op de vlucht, maar keerden later terug.
Antwerpen viel in geallieerde handen, maar Duitse kanonnen beheersten de Westerschelde. Daarop bombardeerden Engelse vliegtuigen de Duitse bunkers bij de zeedijken, waardoor Walcheren onder water kwam te staan. De geallieerden wonnen de Slag om de Schelde.

D-day

Op 17 september 1944 landden bij Arnhem geallieerde parachutisten. Er vonden heftige gevechten plaats om bruggen te veroveren. De Slag om Arnhem werd verloren en het deel van Nederland dat boven de grote rivieren lag, bleef bezet gebied. Met hun nieuwe raketten de V-1 en de V-2 richtten de Duitsers verwoestingen aan in Antwerpen en Londen. Vanuit de Ardennen deden Duitse legers in de winter van 1944 een tegenaanval, maar het Ardennenoffensief mislukte.

Hongerwinter

Voor de bewoners van West-Nederland brak een vreselijke tijd aan. Er was een groot tekort aan levensmiddelen en brandstof. In de grote steden at men bloembollen, suikerbieten en brandnetels. Bij de gaarkeukens stonden lange rijen voor een pannetje waterige soep. Bomen werden omgezaagd en leegstaande huizen gesloopt om aan brandstof te komen. Met kinderwagens, gammele fietsen en handkarren ondernamen vrouwen, oude mannen en kinderen hongertochten om bij de boeren waardevolle spullen te ruilen voor eten.

Op hongertocht

Duitse capitulatie in Wageningen

Prinses Juliana met de prinsesjes terug uit Canada

Tijdens de hongerwinter van 1944-1945 stierven minstens 15.000 Nederlanders van honger en kou.
In februari 1945 gaven de Duitsers toestemming aan het Zweedse Rode Kruis om schepen met meel naar Nederland te sturen. Alle gezinnen in bezet Nederland kregen een wit brood en een pakje margarine. Ook gaf de bezetter toestemming dat geallieerde vliegtuigen voedsel dropten. De Duitsers begrepen wel dat de oorlog voor hen verloren was.

Nederland vrij

Berlijn, het middelpunt van Hitlers rijk, werd op 1 mei 1945 door de Russen veroverd. De dag ervoor had Hitler zelfmoord gepleegd.
Toen kwam ook voor bezet Nederland de bevrijding. Op 5 mei tekenden de Duitsers in hotel 'De Wereld' te Wageningen de overgave. De vlaggen gingen uit en juichend

Bevrijding van Amsterdam

werden de bevrijders ontvangen. In de kerken werd God gedankt voor de herwonnen vrijheid. Koningin Wilhelmina en de regering keerden terug vanuit Londen. Ook prinses Juliana met de prinsesjes Beatrix, Irene en Margriet kwamen vanuit Canada terug op Soestdijk.

Einde van de oorlog

In het Verre Oosten zette Japan de strijd nog voort. Op 6 en 9 augustus 1945 wierpen de Amerikanen atoombommen op Hiroshima en Nagasaki. Honderdduizenden Japanners vonden een verschrikkelijk einde in de vuurzee. Japan gaf zich nu ook over.

Atoombom op Hiroshima

Op 15 augustus 1945 was de Tweede Wereldoorlog voorbij. Over de hele wereld waren meer dan vijftig miljoen mensen omgekomen. Het aantal gewonden was nog veel groter.

Kranslegging bij het monument op de Dan, Amsterdam

4 en 5 mei

Nog elk jaar wordt op 5 mei de bevrijding herdacht. De avond daaraan voorafgaand, op 4 mei, is het de herdenking van de gevallenen. De vlaggen hangen dan halfstok. In het hele land wordt om acht uur twee minuten stilte in acht genomen. Bij het Nationaal Monument op de Dam in Amsterdam legt ons koningspaar een krans.

Erevelden

Na de oorlog zijn op diverse plaatsen in ons land militaire begraafplaatsen aangelegd waar gesneuvelde militairen begraven liggen. In het Limburgse Margraten ligt een groot Amerikaans ereveld.

Waalsdorpervlakte

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden meer dan 250 verzetsstrijders op de Waalsdorpervlakte bij Wassenaar gefusilleerd. Jaarlijks worden deze gevallenen op 4 mei herdacht met een stille tocht.